

Prof. dr IVO FABINC

OSLANJANJE NA SOPSTVENE SNAGE U SVETLU MEĐUNARODNE EKONOMIJE

I

Opstanak i razvoj Jugoslavije pa i Slovenije bio je i ostaje nerazdvojno vezan za događaje na svetskom društveno-ekonomskom prostoru. To je nesumnjivo. Ako bismo ostali kod ove konstatacije, tada bismo potvrdili već gotovo trivijalnu istinu o kojoj uopšteno govori teorema o međuzavisnosti zemalja u svetu (i matrica međunarodnih ekonomskih odnosa) i koja još posebno važi za male zemlje.¹

Na pragu nove decenije zainteresovani smo više za kvalitet te povezanosti. Ekonomska istorija Jugoslavije bila je isuviše teška da bismo se oduševljavali samo intenzitetom povezanosti sa svetom kao takvim. Ekonomska zaostalost Jugoslavije kao celine i nejednak razvoj delova našeg sadašnjeg privrednog prostora bili su u znatnoj mери posledica istorijskih veza sa svetom, koje su ometale društveni i ekonomski razvitak toga prostora.² Ovo važi i za Sloveniju, premda je bila u društvu slabo razvijenih delova Jugoslavije ekonomski najmanje nerazvijena.

Posleratni period stoga smo proveli u pokušajima da se oslobodimo često veoma neprijatne zavisnosti od snažnijih zemalja. Unutrašnji društveno-ekonomski samoupravni razvoj bio bi iluzoran bez napora da ostvarimo kontrolisanu zavisnost od inostranstva. Zalagali

---

¹ I. Fabinc: Razvoj matrike međunarodnih ekonomskih odnosa in međunarodni ekonomski položaj Jugoslavije, Ekonomska revija. Ekonomski zbornik, št. 3—4, 1975, str. 387—405.

² I. Fabinc: Zakonitost nejednakog razvoja i aktivna strategija progresivnog društva. Posvetovanje Makedonske akademije znanosti in umetnosti: Neravnomerni i regionalni razvoj u ekonomskoj teoriji i praksi. Ohrid, 10—12. oktobar, 1979.

smo se i još uvek se zalažemo za kontrolisanu otvorenost naše privrede, koja treba da pomaže, a ne da ometa naš razvoj.

Drugim rečima, opravdano istrajemo na autonomnosti naše koncepcije i autohtonosti našeg sistema ekonomske povezanosti sa svetom. Nismo početnici u međunarodnim ekonomskim odnosima i ne počinjemo od početka. Pouku smo skupo platili, čemu su doprineli i drugi. Svesni smo da su posle rata prihvaćena i kasnije promenjena pravila igre međunarodnih ekonomskih organizacija — posebno nakon 1971. godine — ozbiljno uzdrmana. Pratimo i podržavamo traganje za novim pravilima na dugom putu od Beograda do Havane, koja ističu oslanjanje na sopstvene snage i na kolektivne snage nesvrstanih i zemalja u razvoju.

Nemamo razloga da verujemo danas više nego tokom proteklih decenija da bi nam strani društveno-ekonomski modeli ili strani razvojni putevi i njihovi odsjaji u strukturama proizvodnje, potrošnje i spoljnih ekonomskih tokova mogli da koriste pri izboru, odlučivanju i kreiranju sopstvenih puteva u svet.

Kao što smo odbacili dogmatsko tumačenje društveno-ekonomskih formacija tako smo odbacili i neistorijske šeme stupnjeva društveno-ekonomskog razvitka koji pretenduju da budu opšte važeći. Takođe odbacujemo cinizmom prožete agresivne teorijske koncepcije koje baziraju na praksi transnacionalnih korporacija. Uprkos tome uvek smo pratili — i još uvek pratimo — događaje u svetu pa i tuđa iskustva. Stupajući iz zaostalog dela Evrope na put svog specifičnog posleratnog društveno-ekonomskog razvitka i doživljavajući kasnije traume privremene prinudne ekonomske izolacije, mi smo duboko sagledali potrebu da preuzmemo — po našim, a ne po tuđim kriterijumima vrednovanja — sve što se može od inostranstva korisnog preuzeti.

U praksi smo dokazali valjanost teorijske koncepcije ekonomskih odnosa sa inostranstvom koja daleko premašuje uprošćenu polarizaciju na liberalne i protekcionističke doktrine. Ova koncepcija polazi od totaliteta našeg društveno-ekonomskog razvitka u međunarodnoj ekonomskoj zajednici, koja se tek s mukom razvija. To je projekcija naše samoupravne filozofije na međunarodni nivo. Na njoj smo insistirali i nemamo razloga da na njoj ne insistiramo i ubuduće.

To je stav koji zahteva aktivnu strategiju (i planiranje) međunarodnih ekonomskih odnosa i to cele društvene strukture, počev od radnih ljudi i od organizacija udruženog rada. Aktivna strategija znači da ne verujemo ni u mogućnosti izolacije ni u idilična preimućstva sadašnje „međunarodne podele rada“ već da očekujemo i prihvatamo bitku za svoj ekonomski (pa i politički) položaj u svetu. Ovu bitku vodimo pre svega sami i to na taj način što efikasno privređujemo, što samoupravno organizujemo proces reprodukcije, što zastupamo — dok se može — pravila ponašanja u međunarodnoj areni koja su

u skladu sa našim životnim opredeljenjima. Pri tome se oslanjamo na istorijski stečene saveznike i prijatelje u svetu te se odupiremo svima, pa i prikrivenim oblicima prevlasti, koji pre ili kasnije postaju izvor eksploatacije.

Ako sada tvrdimo da je ekspanzija izvoza jezgro ove strategije, gotovo motor razvitka (još naročito za Sloveniju), tada to nije zakasnelo ponavljanje prevaziđenih doktrina o slobodnoj trgovini već odjek istine o uslovima našeg razvitka. Izvozna orijentacija — kao program — nije nova u našoj privredi. Ona je jedan od najstarijih i stoga i najstalnijih ciljeva našeg društva.

Istina je da je u praksi preovladala potreba za izvozom u funkciji održavanja spoljne likvidnosti. Međutim, još pre privredne reforme 1965. godine bili smo svesni da je izvoz faktor privrednog razvitka. Sada stupamo u razdoblje u kome ove dve funkcije izvoza treba međusobno tesno povezivati i realizovati zahvaljujući promjenenom položaju organizacija udruženog rada u našem sistemu ekonomskih odnosa sa inostranstvom. U tome je novina sadašnje izvozne orijentacije, a iz nje proizlazi nužnost kvalitetne povezanosti sa inostranstvom.

Otvarati se — a to je smisao izvozne orijentacije — znači tražiti — uvek iznova — mesto u strukturi svetske potrošnje, a samim tim i svoju poziciju u promenljivoj strukturi svetske proizvodnje. Traženje znači teško prilagođavanje, često i protiv svoje volje. Ono znači i veću nesigurnost, dodatni rizik, veću odgovornost, oplemenjen osećaj za tuđe vrednosti (ako to zaista jesu), mnogo znanja o složenim mehanizmima svetske trgovine i ekonomske saradnje (pa i metod rafiniranog iskorišćavanja).

Ovo pilotiranje u nemirnim međunarodnim vodama može da izvede samo dobro organizovana, dobro obaveštena i ekonomski jasno motivisana ekonomska jedinica (grupa jedinica), koja je ne samo sistemski već i materijalno-finansijski osposobljena za to. To nije jednostavan uslov. U njegovoj garanciji je sadržano dugo posleratno oblikovanje strukture samoupravnih ekonomskih subjekata i njihovog integrisanja u društvenu celinu, koje još nije završeno. Ponovljene ekonomske i društvene reforme ili stabilizacioni programi dokazuju da se radi o uvek novim pokušajima ostvarivanja viših stepnjeva društvene efikasnosti, koji bi trebalo da budu sinteza pojedinih težnji i ekonomske politike u promenjenoj društvenoj sredini. Ostvarivanje veće efikasnosti i jačanje samoupravnosti su dve strane istog procesa, kao god i društveno-ekonomski sistem i ekonomska politika.

II

Do potrebe za aktivnom politikom izvoza dolazimo i drugim putem, ako analiziramo dva značajna objektivna ograničenja naših ekonomskih odnosa sa inostranstvom. Prvo ograničenje jeste platni bi-

lans i njegova napregnutost, dok je drugo svet u sadašnjoj strukturi proizvodnje, potrošnje i društvenih odnosa.

Napetosti u platnom bilansu, koje nas prate tokom svih posleratnih godina jesu:

- a) izraz položaja dinara u svetskom monetarnom sistemu (i naše ograničene monetarne suverenosti),
- b) izraz viškova i pre svega manjkova u unutrašnjim materijalnim i finansijskim bilansima,
- c) izraz naše ekonomske istorije u kojoj su, pod uticajem relativno brze promene strukture proizvodnje i spoljne trgovine i u nepovoljnim uslovima ekonomskih odnosa sa inostranstvom, nastale strukturne deformacije u privredi i u privrednom sistemu.

Kada smo godine 1977. promenili zakone o ekonomskim odnosima sa inostranstvom, mi smo to učinili ne samo zbog prilagođavanja zakonodavstva novom Ustavu već i zbog kritične situacije u platnom bilansu. Sve više smo bili svesni činjenice da se moramo sa korenima platno-bilansnih problema obračunati na drugačiji način. Potreban je bio drugačiji način odlučivanja u drugačijem sistemu odgovornosti.

Dugogodišnja iskustva su pokazala da ne možemo očekivati da ćemo društvene odnose (i sistem odgovornosti) na tom polju sredi-vati tek kada se oslobodimo materijalnih teškoća; naprotiv, bilo je sve jasnije da bez promene društvenih odnosa ne možemo pristupiti sanaciji materijalne situacije u bilansima sa inostranstvom. Zadatak na taj način nije postao lakši. Prodor u pravcu naših odnosa bio je mnogo teži nego što smo to mogli opravdano očekivati. Nije nam pošlo za rukom da piramidu odgovornosti okrenemo tako da bi udruženi rad i republike zaista postali njena osnova.

Položaj u platnom bilansu čak je pogoršan. Desilo nam se ono što se upravo tokom poslednjih godina događa velikom broju zemalja u razvoju. Sužen je prostor za neto priliv tuđe akumulacije (u raznim oblicima), koja je postala već tokom ranijih godina gotovo nezamenljiv faktor našeg privrednog rasta. Prosečni godišnji priliv sredstava iz tuđih kredita povećavao se neprekidno sa oko 1,8 mlrd dolara u prvoj polovini ove decenije i dostigao 1978. godine nivo od 3,3 mlrd dolara. Međutim, takođe su porasle otplate kredita i kamate na oko 1,5 odn. 0,5 milijarde dolara u 1978. godini. Obzirom na takve tendencije, koje su se nastavljale 1979. godine i koje se prenose i u poslednju godinu sadašnjeg srednjeročnog plana, postavlja se pitanje daljeg zaduživanja u inostranstvu pod sadašnjim uslovima.

Ne možemo da računamo na bitno, a još manje na brzo smanjivanje neto priliva tuđe akumulacije. Zbog toga moramo da znamo kako ćemo gazdovati sredstvima tuđih kredita i gde je granica našeg zaduživanja u inostranstvu (pa i zaduživanja bankarskog sistema kod domaćih lica).

Na pitanje načina gazdovanja sredstvima tuđih kredita nailazimo u jedva promenjenom obliku i pri gazdovanju domaćim sredstvi-

ma. To je suština problema naše opšte razvojne i investicione politike. Zbog toga i spoljno-ekonomsku komponentu možemo da rešavamo samo u tom širem kontekstu. Posebno upozorenje leži u tome da je nerazumno uzimati tuđe kredite za tekuću potrošnju, a ne za proširivanje procesa reprodukcije. Budući da znamo da je jedva nešto malo preko 50% kredita namenjeno uvozu opreme i budući da su poznate posledice prekomernog vansistemskog uzimanja finansijskih kredita, to možemo da tvrdimo da je zaduživanje u inostranstvu pod snažnim pritiskom nerešenih unutrašnjih pitanja funkcionisanja privrednog sistema i ekonomske politike.

Zbog toga je postavljanje granice zaduživanja u inostranstvu još aktuelnije. Ovu granicu ne opredeljuje stanje na svetskom tržištu kapitala. Današnje obilje kapitala u razvijenim zemljama i čak pritisak spolja da se uzimaju novi krediti ne opravdava odustajanje od naših kriterija zaduživanja u inostranstvu. Zapadni finansijski više su obuzeti brigom o tome kako će plasirati kredite nego mislima o tome kako će dužnik otplaćivati kredite. I budući da je to zaista naša briga, to moramo strogo povezivati stepen naše zaduženosti sa mogućnostima stvaranja novih izvoznih tokova u pravcu zemalja gde uzimamo kredite. Međutim, ovde se krug zatvara na našu štetu budući da izvoz nailazi na domaće i tuđe prepreke, dok uvoz bezbrižno raste. U tome je — kao što je poznato — glavna sadržina dugotrajnih pregovora sa EEZ.

Na ovu sliku — tako poznatu u zemljama u razvoju — nailazi čak u odnosima Istok—Zapad. Istok ne želi da širi nivo zaduženosti do nivoa što ga nudi Zapad.³ On istraje na kompenzacionim aranžmanima, što sigurno ometa dinamiku razmene, dok brani — u njihovom društvenom sistemu — njihovu bilansnu situaciju.

Iz svega proizlazi formula: zaduživanje — finansiranje proširene reprodukcije — izvoz. To je formula koja će u narednom petogodišnjem periodu da određuje neke bitne elemente naše strategije u ekonomskim odnosima sa inostranstvom. Budući da od 26 mrd \$ deficita u robnoj razmeni u periodu 1965—1978. čak 21 mrd \$ otpada na odnose sa Zapadom, to će biti ova činjenica od presudnog značaja upravo za naše buduće odnose sa tim zemljama.

Došli smo drugim putem do važnosti izvoza u novom petogodišnjem periodu, ali smo istovremeno postavili pitanje spremnosti sveta da prihvati našu najavljenju spoljno-ekonomsku orijentaciju.

III

Ekonomске prilike u svetu se pogoršavaju i smanjuju naše mogućnosti uspeha u izvozu. Zapad je u strukturnoj ekonomskoj krizi, za koju je karakteristična dugotrajna recesija, kombinovana upor-

³ Dokumentacija sa savetovanja o odnosima Istok—Zapad. Zentralsparkasse, Beč, oktobar 1979.

nom inflacijom i visokim stepenom nezaposlenosti. Raspad sistema fiksnih kurseva ostavio je dosta tragova u neredu valutnih kurseva, u haotičnim oscilacijama cena zlata, u nekontrolisanoj masi „supernovca”, u pragmatičnom nastajanju policentričnog međunarodnog monetarnog sistema u uslovima nekoordiniranih nacionalnih monetarnih politika. Neobični oktobarski događaji na njujorškoj berzi hartija od vrednosti potvrđuju labilnost do sada važećeg sistema vrednosti. Zaoštavaju se platni bilansi u razvijenim zemljama, raste otpor prema tuđoj konkurenciji, zatvaraju se tržišta pod pritiskom novog protekcionizma. Sadašnji protekcionizam je po sadržini i po oblicima nešto novo, nešto što proizlazi iz strukture krize zapadnih privreda. Karakteristično je zatvaranje u odnosu na industrijski izvoz iz zemalja u razvoju, čak u slučajevima kada se radi o proizvodima prvih izvoznih platformi razvijenih zapadnih zemalja Južna Koreja, Tajvan.⁴ Dokazuje nepripremljenost industrijski razvijenih zemalja da prilagođavaju strukturu svoje proizvodnje i potrošnje novim situacijama u svetu i da na taj način pomažu razvoj manje razvijenih zemalja. Upozorava na mnogobrojne prikrivene metode pritiska na privredni razvoj i na ekonomske odnose sa inostranstvom zemalja u razvoju. Sve ovo su takođe problemi naših susreta sa svetom.

Tradicionalni proces proizvodnje u razvijenim zemljama, koji je bazirao na niskim cenama goriva i sirovina, na nepovratnom uništavanju prirode i na iskorišćavanju radne snage (u zemlji i u inostranstvu) gubi postepeno svoju osnovu. Pored elemenata vrednosti dolaze u prednji plan do sada podcenjeni materijalni faktori opstanka i razvitka industrije. Zemlje u razvoju, koje su imitirale tradicionalni proces industrijalizacije, nailaze na često gotovo nerešive probleme. Uopšteno gledano imaju zemlje u razvoju sve manje koristi od golog imitiranja pređenih tuđih puteva.

Ako u ovaj scenarij uključimo nepodnošljiv položaj mnogobrojnih zemalja u razvoju i otvorena krupna svetska ekonomska pitanja (od demografske eksplozije i problema ishrane do pitanja monetarne reforme i ekonomskih posledica trke u naoružanju), tada dolazimo do zaključka da je svetski proces reprodukcije u stagnaciji. To je sredina u kojoj ćemo živeti i raditi. Biće dobro ako će svet izbeći nepotrebne radikalizacije i ako će novo dovoljno brzo zameniti staro i preživeti. Razvijene zemlje Zapada nisu u stanju, a nemaju ni političku volju, da se hvataju u koštac sa problemima svetske privrede. Dominira stav da će pomoću monetarno-finansijske i fiskalne politike rešiti unutrašnje ekonomske probleme i tek posle toga pristupiti ekonomskom sređivanju sveta u celini. Nesvrstane i zemlje u razvoju dokazuju da — naprotiv — nema izlaza iz krizne situacije u razvijenim zemljama ako se ne pristupa smesta rešavanju akutnih svetskih problema, pre svega onih koji se odnose na težak ekonomski

⁴ Robert S. McNamara: Address to the United Nations Conference on Trade and Development, Manila, maj, 1979.

položaj većine zemalja u razvoju. To je osnovna misao globalnih predloga za pregovore koje su ponudile nesvrstane zemlje na samitu nesvrstanih u Havani (1979). Odsustvo političke volje razvijenih zemalja Zapada pokazalo se u Manili (UNCTAD V — 1979). Godišnja skupština Međunarodnog monetarnog fonda (MMS) i Svetske banke (Beograd — 1979) takođe nije doprinela razjašnjenju i promeni tvrdoglavih pozicija razvijenih zemalja Zapada.

Istok se nije pomerio sa dosadašnje pasivne pozicije u odnosu na globalna svetska ekonomska pitanja i nastavlja pre svega politiku neposrednih bilateralnih kontakata na bazi sopstvenih političkih kriterija.

I pored toga što se u svetu sada već redovno čuju veoma ozbiljne ocene ekonomske situacije, subjektivne vodeće sile u razvijenim zemljama — iz različitih razloga — još ne stupaju u akciju koja bi obezbedila potrebne promene strukturnog karaktera.

Sve to ne olakšava položaj organizacija udruženog rada na svetском nivou i zahteva još bolju organizovanost, međusobnu povezanost, mogućnost prilagođavanja i još više znanja o sopstvenim mogućnostima i o sopstvenom položaju u sadašnjosti i u budućnosti.⁵

Havanska dokumenta otvaraju put za globalne pregovore sa razvijenim zemljama. To je ponuda koja će biti iduće godine u centru rasprava o trećoj deceniji međunarodnog razvoja o OUN. To će biti za naše organizacije udruženog rada dugoročna orijentacija o tome kuda svet kao celina ide i kuda želi da stigne. Težište je na promenama u međunarodnim ekonomskim odnosima i u razvojnim i drugim politikama razvijenih zemalja, koja bi trebalo da vodi do drugačije strukture proizvodnje i potrošnje u svetu. Linija oslanjanja na kolektivne snage zemalja u razvoju i nesvrstanih zemalja računa na autonomne snage manje razvijenog sveta kao na faktor dinamike svetske privrede. Ovo je prilika koja se dugoročno pruža i našim organizacijama udruženog rada i to u srazmeri sa afirmacijom politike nesvrstanih kao aktivnog stvorca novih društveno-ekonomskih odnosa u međunarodnoj zajednici.

Sve oblasti trebalo bi da se otvore za intenzivnu saradnju. Izgrađuje se posebna vrsta preferencijalnog sistema među nesvrstanim zemljama odn. među zemljama u razvoju. Prelazi se sa oblika trgovinske saradnje na nove oblike povezanosti. Sistem nije zatvoren ni unutra ni spolja. To je dinamičan, otvoren pol razvitka međunarodnih ekonomskih odnosa u nastajanju. Naša privreda je konkretno zainteresovana da stupa u granicama svojih moći i potreba u taj novi krug i da saraduje u njegovom izgrađivanju. Međutim, moramo da budemo svesni da u tim odnosima ne možemo da rešavamo sve probleme koji su povezani sa tehnološkim progresom i finansiranjem našega razvitka.

⁵ Ivo Fabinc: Naloge in ukrepi združenega dela za hitrejši razvoj ekonomskih odnosa s tujino — Društvo ekonomistov Ljubljana, Bled, november 1979.

Ne može se dovoljno naglasiti značaj razvijanja intenzivnih odnosa sa sadašnjim zemljama i sa širim prostorom Sredozemlja. Stara bipolarna podela sveta i čak kontinentalno strukturiranje svetske privrede gubi postepeno svoj istorijski značaj u korist novih odnosa i motiva međunarodnih veza.

Doktrinarni liberalizam je slavio slobodu kretanja robe i faktora proizvodnje u mogućnostima u kojima nema slobode za slabije i podređene, dok je istovremeno propagirao — u skladu sa time — privrednog subjekta pa i čoveka koji ne planira već ga vode neke večne ljudske težnje.

Praksa pa i teorijska dostignuća iz perioda monopolističkog kapitalizma mnogo realnije prikazuju profil privrednika i čoveka u njegovoj funkciji strateškog rasuđivanja i izbora alternativa u svetu ograničenja a takođe i organizovanja tržišta i ograničavanja konkurencije u kapitalističkim društvenim odnosima. Osećajući svu dilemu odnosa između društvenog i pojedinačnog, teorije monopolističkog kapitalizma mogle su da nude — umesto zamisli o slobodnom tržištu, domaćem i svetskom — samo ekonomsku politiku kao silu koja se nalazi nasuprot pojedinačnom interesu. Na međunarodnom planu ovo razmatranje je naišlo na nesavladive teškoće u pokušajima da se suprotni državni interesi (pa čak i interesi zemalja sa jednakim društvenim uređenjem) podrede principima i instrumentima zajedničke ili usklađene ekonomske politike. Zbog toga nije slučajno da se novi prodor traži u racionalnosti transnacionalnih društava, ali bez pravog rešenja za oblast međudržavnih ekonomskih odnosa pa i za odnose među društvima. Razvojna strategija je u teoriji i u praksi monopolističkog kapitalizma ostala u obliku torza; težnja ka planiranju ostala je više kao ukazivanje na neke potrebe, ostvarljivih u drugačijem budućem društvu, nego kao izraz sopstvenih stvarnih mogućnosti.⁶

Kod nas sintezu između pojedinačnog i društvenog interesa ne tražimo ni na tim preživelim osnovama ni u totalnosti državnog plana kao reprezentanta društvenog interesa. Ova totalnost proizlazi u suštini iz vere u moć razuma, spolja i nad privrednim subjektom, dok zastavlja pojedinačno kao konstitutivni sastavni deo celine. Zbog toga se i sama na međunarodnom planu zapliće u moguće protivurečnosti, čime pokušava — na bazi te logike — da izrazi racionalnost nadržavnog.

Samoupravna razvojna strategija i planiranje iziskuje oslobađanje čoveka, koga interesuju kako njegova budućnost tako i sudbina uže i šire okoline u kojoj živi. Oslanja se na čoveka koji želi da promeni i da poboljša kvalitet svog opstanka, ali je takođe svestan svih prepreka u sebi i oko sebe, koje ga ometaju ili mu onemogućavaju kretanje na tom putu. Njegovo i društveno planiranje ima smis-

⁶ I. Fabinc: Planiranje i politika ekonomskih odnosa s inozemstvom u samoupravnoj praksi. V: Aktuelni problemi privrednih kretanja i ekon. politike Jugoslavije. Ekon. inst. Zagreb, Opatija, 1978.

la samo ako je izraz pojedinačne i društvene volje, koja teži realizaciji posebnih i zajedničkih ciljeva i ako ga prati usklađeno ekonomsko i društveno delovanje, koje u datim mogućnostima opstanka utiče na te mogućnosti.

Zbog toga razvojnu strategiju i planiranje kod nas ne možemo da ograničavamo ni na birokratsko ni na naizgled naučno predskazivanje budućnosti. Planiranje ne može da bude samo prividno već mora da bude stvarno povezano sa delovanjem samoupravno organizovanog čoveka u socijalističkom društvu u konkretnim mogućnostima njegovog opstanka.

Priroda samoupravnog socijalističkog društva zbog toga zahteva da razvojna strategija i planiranje proizlazi iz aktivnosti osnovnih privrednih subjekata u sistemu samoupravnih bilateralnih i multilateralnih odnosa i iz zajedničke ocene budućnosti na bazi tih aktivnosti. Strategija proizlazi iz subjekta koji deluje u organizovanom društvu da bi u datim mogućnostima upravo te mogućnosti promenio u skladu sa svojim merilima uspešnosti. Oblikuje se racionalno u složenom procesu suprotstavljanja i usklađivanja interesa unutar vrednosnih kategorija, koje simbolizuju ograničenja u slobodi odlučivanja. Tako se u praksi realizuje princip društvene svojine i odnosi koji na njemu baziraju. Otvaraju se još nepoznati vidici afirmacije stručne i naučne misli.

Polazimo od osnovnog stava da su unutrašnji i spoljni sastavni deo privređivanja nerazdvojni, da su i razvojne strategije jedinstvene i da mora da bude i planiranje — kao izraz tih strategija — jedinstveno. Razvoj ekonomskih odnosa sa inostranstvom i unutrašnjih ekonomskih odnosa bazira na istim društvenim i ekonomskim principima, premda postojanje sveta oko nas sigurno utiče na oblikovanje nekih specifičnosti u tom sistemu planiranja. U njih možemo da ubrajamo strana sredstva plaćanja (devize), neizvesnost tuđih tržišnih, ekonomskih i političkih odnosa i razlike u osobinama nacionalnih prostora. Pri tome smo duboko svesni međusobne povezanosti problema. Nijedna politika i nijedan sistem ekonomskih odnosa sa inostranstvom ne mogu da budu uspešni, ako i ekonomska politika i ekonomski sistem u celini nisu takvi. Bilansna neravnoteža između stvorene novčane akumulacije i finansijskih sredstava (realnih i fiktivnih, domaćih i stranih), kojima pokrивamo ne samo proširenu reprodukciju već i rasipanje društvene svojine, nespojiva je sa normalizacijom ekonomskih odnosa sa inostranstvom. Inflacija, koja premašuje stopu inflacije na velikim tržištima u svetu suprotna je izgrađivanju stalnih i rentabilnih veza sa inostranstvom. Samoupravni odnosi u ekonomskim odnosima sa inostranstvom nisu mogući ako ih nema u unutrašnjim odnosima.

Međutim, mi tražimo i specifične nove puteve na polju ekonomskih odnosa sa inostranstvom. To je i idejna poruka novih zakona. Polazne tačke tražimo:

- a) u doslednijoj primeni načela društvene svojine na polju ekonomskih odnosa sa inostranstvom,
- b) u društvenom jačanju i potvrđivanju pobuda (merila) zbog kojih se nosioci planiranja odlučuju za ekonomske odnose sa inostranstvom,
- c) u obradi društveno prihvaćenih politika ekonomskih odnosa sa inostranstvom i drugih politika pomoću kojih se može usklađeno uticati na realizaciju društvenih planova u celini.

Društvena svojina, društvena merila i društveno prihvaćene politike postaju okvir za ono udruživanje udruženog rada u samoupravno organizovanoj robnoj privredi koja stvara mogućnosti za usklađivanje razvojno-strateških ciljeva i zadataka i za njihovu realizaciju na polju ekonomskih odnosa sa inostranstvom.

Dosledna primena principa društvenog bogatstva na polju ekonomskih odnosa sa inostranstvom znači odlučan prekid sa nasleđenim načinom mišljenja i praksom, koja veštački razdvaja rezultate privređivanja zbog razlike u monetarnoj jedinici (domaćoj i stranoj) u kojoj se iskazuju. Ovu krajnje veštačku dvojnost — izraz istorijskog ograničavanja novčane suverenosti u „asimetričnom” svetskom monetarnom sistemu — kod nas su podržavali ostaci državnog monopola i stalno prisustvo strukturnog deficita u platnom bilansu sa inostranstvom.

U suštini živimo u začaranom krugu kategorija, odnosa i položaja iz prošlosti, koji se obnavljaju sa velikom istrajnošću. Izlaz iz ovog kruga moguć je samo ako napustimo sve odnose iz perioda pre političkog konstituisanja udruženog rada. Tek tako može se udruženi rad i ekonomski konstituisati. Jedan od bitnih uslova za njegov ekonomski opstanak jeste stvaranje mogućnosti koje su potrebne za oslobađanje procesa povezivanja interesa, akcija i rezultata delovanja njegovih osnovnih ćelija. Ovi procesi ne mogu se realizovati ako ne probijemo idejne i materijalne barijere između domaćih i stranih sredstava plaćanja. Pomoću novih zakona želeli smo, nesumnjivo, da postavimo okvire za takve raskide, dok u praksi klonemo.

Ovo razjašnjenje sadržine društvene svojine pomoći će nam da se oslobodimo ništa manje teškog drugog misaonog tereta, koji nas stavlja u položaj suprotnih ocena korisnosti i uspešnosti naših odnosa sa inostranstvom. Budući da smo odbacili dominaciju spoljnih merila, to moramo da prihvatimo ne samo nužnost jedinstvenih merila uspešnosti privređivanja (unutrašnjeg i spoljnog) već moramo tražiti i pretpostavljati da takva merila zaista postoje i da dozvoljavaju komuniciranje sa svetom na novim osnovama.

Ne možemo da oblikujemo pojmove uspešnosti naših ekonomskih odnosa sa svetom ako nemamo utvrđene opšte pojmove o uspešnosti našeg ekonomskog delovanja u celini. Ovo ponekad popularno ilustrujemo na taj način što tvrdimo da privreda ne može da bude konkurentska u svetu ako takva nije na domaćem prostoru.

Sada se merila uspešnosti privrednih subjekata manifestuju kao značajan sastavni deo sistema reprodukcije, koji se kao celina usmerava ka određenim ciljevima unutar unutrašnjih i spoljnih ograničenja. Samoupravna organizovanost naše robne privrede pravilno kazuje da delujemo u svetu ograničenja. Merila uspešnosti povezuju u nerazdvojnu celinu materijalnu strukturu naših mogućnosti i potreba sa vrednosnim izrazom društveno utvrđenog rada (uspešne aktivnosti), koja određuje dimenzije ograničenog prava na potrošnju bilo koje vrste. U tom svetlu prikazuju nam se i dohodak i sistem cena kao centralne vrednosne kategorije sistema.

Ovim smo još jednom potvrdili da samo ekonomski subjekt koji može da oblikuje merila uspešnosti, koji ima mogućnosti za svoj rad i koji zna da realizuje svoje ciljeve (izabrana merila) može da povezuje svoju prošlost, sadašnjost i budućnost u procesu formiranja razvojne strategije. Samo takav ekonomski subjekt može da učestvuje u izradi i realizaciji zajedničkih planova kao uslova za realizaciju sopstvenih planova. Nema samoupravnog ekonomskog udruživanja društva bez ekonomskih specifičnosti kao što nema ni socijalizma bez specifičnosti. Ovo važi naročito za strukturu privrednih subjekata koji stupaju na svetsku ekonomsku scenu.

Prof. dr. IVO FABINC

HOW TO RELY ON DOMESTIC FORCES IN THE LIGHT OF THE INTERNATIONAL ECONOMY

Summary

The author analyzes problems involved in the linking of the Yugoslav economy with economics of other countries in the world. He is concerned with the relationship of the Yugoslav economy to economies of developing countries, referring to the dependence of international economic flows on domestic ones and to circumstances favouring the international trade. Our economy calls for an active strategy based on the export expansion.

The first factor curbing such a policy is the tense balance of payments, the second the composition of world production and the third differences in social relations.

Conditions in the world economy do not favour the export expansion because of the economic crisis in the West, accompanied by a lasting recession, inflation and unemployment. The traditional mode of production in the developed world based on cheap raw materials and oil belongs to the past. If one adds thereto the unenviable position of developing countries, the demographic explosion, the under-development, the problem of food etc., one can see that

the world process of reproduction has been retarded, affecting the export expansion adversely. Reforms suggested in Manila and Belgrade and particularly the documents from Colombo and Havana favour development, but they do not facilitate the position of organizations of associated labour in the export.

The environment in which the man lives as well as the international environment must be also included into the self-managing development strategy, aimed at the liberation of the man. Export, the incorporation into the international division of labour, the development of profitable economic relations with foreign countries, the development of comparative advantages and the penetration into big world markets alongside the protection from the economic instability must be elements of the development strategy. The development of self-managing socio-economic relations and notably the economic principle are extraordinarily important for economic subjects paving their way to the international economy.

Проф. д-р ИВО ФАВИНЦ

ОПИРАНИЕ НА СОБСТВЕННЫЕ СИЛЫ В СВЕТЕ МЕЖДУНАРОДНОЙ ЭКОНОМИКИ

Резюме

Автор анализирует проблематику увязки югославского хозяйства с хозяйствами других стран в рамках мировой экономики. Автор занимается проблематикой отношений югославского хозяйства с хозяйствами развивающихся стран и указывает на зависимость международных от внутренних экономических направлений и на благоприятные условия, которые способствовали международному экономическому обмену. Наше хозяйство требует активной стратегии, одной из основ которой является экспансия экспорта, а именно активная политика экспорта.

Первым фактором, который мешает такой политике, является напряженный платежный баланс, вторым — структура мирового производства, и третьим — различия в общественных отношениях.

Состояние мировой экономики не содействует экспансии экспорта из-за экономического кризиса на Западе с постоянной рецессией, при одновременных инфляции и безработицы. Традиционный способ производства в развитом мире на базе дешевых сырья и нефти — превзойден. Когда к этому прибавится трудное положение развивающихся стран, демографический взрыв, отставание в развитии, проблема продовольствия и др., тогда становится ясным, что мировой процесс воспроизводства в застое, и что все это неблагоприятно влияет на экспортную экспансию. Глобальные предложения реформы из Манилы, Гаваны, Белграда и особенно акты из Коломбо и Гаваны содействуют развитию, но не облегчают положения организаций объединенного труда в экспортном наступлении.

Поэтому самоуправленческая стратегия развития, целью которой является освобождение человека, должна учитывать и окружающую среду в которой человек живет, даже и в более широких масштабах, следовательно и международную. Стратегия развития должна охватывать и международное направление, экспорт, включение в международное разделение труда, развитие рентабельных экономических связей с заграницей, развитие сопоставительных преимуществ и выступление на крупных рынках в мире, а защитой от мировой хозяйственной неустойчивости должны быть элементы политики развития. Развитие самоуправленческих общественно-экономических отношений и объединенного труда, особенно принципа экономики исключительно значительны для хозяйственных субъектов, вступающих на международную хозяйственную арену.

